

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกับกฎหมาย เกี่ยวกับการรับราชการทหาร*

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE CONSTITUTION OF THE KINGDOM OF THAILAND AND MILITARY SERVICE LAWS

สันติพงษ์ ธรรมปิยะ

Santisphong Thampiya

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

Corresponding Author E-mail: santipong2238@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรับราชการทหาร โดยมุ่งศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างหลักการในรัฐธรรมนูญ ซึ่งกำหนดสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของปวงชนชาวไทย กับพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 และกฎกระทรวงที่ออกตามพระราชบัญญัติดังกล่าว เพื่อทำความเข้าใจระบบกฎหมายที่สนับสนุนการบริหารกำลังพลของชาติให้เป็นไปตามหลักนิติธรรมและสิทธิมนุษยชนสากล รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในฐานะกฎหมายสูงสุด ได้กำหนดไว้ในมาตรา 50 (5) ว่า บุคคลมีหน้าที่ต้องรับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างหน้าที่ของพลเมืองกับอำนาจของรัฐในการพิทักษ์ความมั่นคงของประเทศ ทั้งยังเป็นการวางกรอบให้กฎหมายลำดับรองดำเนินการภายใต้หลักความเสมอภาค โปร่งใส และเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 จึงเป็นกฎหมายหลักที่แปลงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญให้เกิดผลในทางปฏิบัติ โดยกำหนดกระบวนการตรวจเลือก การลงบัญชี การผ่อนผัน และการยกเว้นการรับราชการทหาร ขณะที่กฎกระทรวง เช่น ฉบับที่ 36, 37, 74 และ 76 ได้เพิ่มเติมรายละเอียดในเชิงปฏิบัติ เช่น การตรวจร่างกายตามมาตรฐานทางการแพทย์ การจับสลากอย่างโปร่งใส และหลักเกณฑ์การยกเว้นตามเหตุผลทางสุขภาพหรือศาสนา ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐธรรมนูญและกฎหมายทหารมีลักษณะเป็นระบบกฎหมายแบบบูรณาการสามระดับ ได้แก่ 1. ระดับนโยบายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ 2. ระดับการปฏิบัติของพระราชบัญญัติ และ 3. ระดับรายละเอียดทางเทคนิคของกฎกระทรวงและระเบียบภายในหน่วยงาน ทั้งสามระดับทำงาน

*Received August 30, 2025; Revised December 2, 2025; Accepted December 8, 2025

เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบเพื่อสร้างสมดุลระหว่างความมั่นคงของรัฐ และสิทธิมนุษยชนของประชาชน ผลลัพธ์ คือ การเกิดองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบของระบบเกณฑ์ทหารประชาธิปไตย ซึ่งยึดหลักความชอบธรรม โปร่งใส ยุติธรรม และเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเป็นรากฐานของการบริหารกฎหมายในระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: รัฐธรรมนูญ; พระราชบัญญัติการรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497; สิทธิและหน้าที่ของพลเมือง; การตรวจเลือกทหาร

Abstract

This academic article analyzes the relationship between the Constitution of the Kingdom of Thailand and the laws governing military conscription. It focuses on examining the connection between constitutional principles particularly those establishing the rights, freedoms, and duties of Thai citizens and the Military Service Act B.E. 2497 (1954), along with the ministerial regulations issued under this Act. The objective is to understand the legal framework that supports the administration of national manpower in accordance with the rule of law and international human rights standards. The Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 (2017), as the supreme law of the country, stipulates in Section 50 (5) that a person shall have the duty to serve in the armed forces as provided by law. This provision reflects the integration of citizens' duties with state authority in safeguarding national security, while also setting the framework that subordinate legislation must comply with principles of equality, transparency, and respect for human dignity. The Military Service Act B.E. 2497 thus serves as the primary legislation that operationalizes the constitutional intent. It prescribes procedures for military registration, conscription, deferment, and exemption. Meanwhile, ministerial regulations such as Nos. 36, 37, 74, and 76 further elaborate technical and procedural details, including standardized medical examinations, transparent lottery procedures, and criteria for exemptions on grounds of health or religious beliefs. The relationship between the Constitution and military service laws can be understood as a three-tier integrated legal system comprising: 1. the constitutional level, which sets national policy and fundamental principles; 2. the statutory level, established

through the Military Service Act; and 3. the technical and administrative level, implemented through ministerial regulations and internal guidelines. These three levels function cohesively to create a balance between state security and the human rights of citizens. The result is a new body of knowledge conceptualized as a democratic conscription system, founded upon legitimacy, transparency, fairness, and respect for human dignity core principles essential to sustainable democratic governance.

Keywords: Constitution; Military Service Act B.E. 2497 (1954); Rights and Duties of Citizens; Military Conscription System

บทนำ

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกับกฎหมายการรับราชการทหาร เป็นประเด็นที่มีความซับซ้อนและสำคัญอย่างยิ่งในทางรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ เนื่องจากสะท้อนให้เห็นถึงกลไกการใช้อำนาจของรัฐควบคู่กับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย การรับราชการทหารมิใช่เพียงกระบวนการทางการบริหารบุคลากรของกองทัพเท่านั้น หากแต่เป็นการเชื่อมโยงโดยตรงระหว่าง หลักการของรัฐธรรมนูญ ในการกำหนดหน้าที่ของพลเมือง กับ ระบบกฎหมายลำดับรอง ที่แปลงหลักการดังกล่าวให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมในเชิงหลักการ รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้การรับราชการทหารเป็นหน้าที่ทางกฎหมายที่พลเมืองทุกคนต้องปฏิบัติตาม เพื่อธำรงความมั่นคงของรัฐและอธิปไตยของชาติ อย่างไรก็ตาม การกำหนดหน้าที่ดังกล่าวจำเป็นต้องตั้งอยู่บนฐานของ หลักนิติธรรม (Rule of Law) ที่ยึดมั่นในความเสมอภาค ความชอบธรรม และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของบุคคล ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การตีความและการบังคับใช้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญจึงต้องไม่เป็นไปในลักษณะที่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้เข้ารับการตรวจเลือกทหาร ในเชิงกฎหมายปฏิบัติ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 ทำหน้าที่เป็น กลไกสำคัญในการบังคับใช้หลักการตามรัฐธรรมนูญ โดยกำหนดขั้นตอนและกระบวนการที่ชัดเจน ตั้งแต่การขึ้นบัญชีทหารกองเกิน การตรวจเลือก การผ่อนผัน และการยกเว้น ทั้งนี้ ได้มีการออกกฎกระทรวงและระเบียบต่าง ๆ เพื่อเสริมความเป็นระบบ เช่น กฎกระทรวงว่าด้วยการตรวจเลือก กฎกระทรวงว่าด้วยเกณฑ์โรคและภาวะสุขภาพที่ขัดต่อการรับราชการทหาร รวมถึงระเบียบของกองทัพบก และกรมแพทย์ทหารบก เพื่อสร้างมาตรฐานเดียวกันในการปฏิบัติทั่วประเทศ อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติจริงยังคงพบปัญหาในบางมิติ เช่น ความไม่เสมอภาคในการใช้ดุลพินิจของ

เจ้าหน้าที่ ความเหลื่อมล้ำด้านข้อมูลข่าวสารในพื้นที่ห่างไกล และความไม่เท่าเทียมในการตรวจสอบสุขภาพ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิของผู้เข้ารับการตรวจเลือกในเชิงผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน การบังคับใช้กฎหมายการรับราชการทหารมีผลต่อทั้งสิทธิในร่างกายและเสรีภาพส่วนบุคคล ตลอดจนสิทธิในการประกอบอาชีพและการศึกษา โดยเฉพาะในกรณีที่การเกณฑ์ทหารส่งผลให้ต้องหยุดการศึกษา หรือสูญเสียรายได้ในช่วงเวลาหนึ่ง การกำหนดมาตรการผ่อนผันและยกเว้นจึงเป็นกลไกที่สำคัญในการสร้างความสมดุลระหว่างหน้าที่ต่อรัฐ และสิทธิของประชาชน เพื่อให้ระบบเกณฑ์ทหารของไทยดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเคารพศักดิ์ศรีของผู้ถูกเกณฑ์

ดังนั้น บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐธรรมนูญกับพระราชบัญญัติการรับราชการทหารในมิติต่าง ๆ ทั้งเชิงหลักการ กฎหมายปฏิบัติ และผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยมุ่งศึกษาถึงความสอดคล้องระหว่างหลักนิติธรรมกับระบบการเกณฑ์ทหารของไทย รวมถึงการเสนอแนวทางปรับปรุงกฎหมายและกระบวนการตรวจเลือกทหารให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตยและหลักสิทธิมนุษยชนสากล เพื่อพัฒนาสู่ระบบเกณฑ์ทหารประชาธิปไตยที่ยั่งยืน โปร่งใส และเป็นธรรมต่อทุกภาคส่วนของสังคม

สาระสำคัญเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ของพลเมือง และหน้าที่ของรัฐที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ 2560

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศที่กำหนดหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ของพลเมือง และหน้าที่ของรัฐ หนึ่งในหน้าที่สำคัญของพลเมืองไทยที่บัญญัติไว้อย่างชัดเจน คือ หน้าที่ในการรับราชการทหาร ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการปกป้องอธิปไตย ความมั่นคงของประเทศ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับผิดชอบต่อรัฐ (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2560)

หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย เป็นหมวดสำคัญที่กำหนดหัวใจของการอยู่ร่วมกันในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยมีได้กล่าวถึงเฉพาะสิทธิของประชาชนเท่านั้น แต่ยังรวมถึง หน้าที่ของบุคคล ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการธำรงความสงบเรียบร้อยของสังคมและความมั่นคงของรัฐ

สิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญรับรอง รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา 25 กำหนดให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพทุกประการ เว้นแต่ที่กฎหมายจำกัดไว้ โดยสิทธินั้นได้รับความคุ้มครองตราบเท่าที่ไม่กระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อย

ศีลธรรมอันดี หรือสิทธิของผู้อื่น สิทธิเหล่านี้ครอบคลุมทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

มาตรา 50 หน้าที่ของบุคคล ในมาตรา 50 ยังได้บัญญัติถึงหน้าที่ของบุคคล โดยเฉพาะข้อ (5) ที่กำหนดให้ประชาชนมีหน้าที่รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งหมายความว่าชายไทยทุกคนต้องเข้ารับการตรวจเลือกหรือเข้ารับราชการทหารตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 อันเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อรัฐและเป็นกลไกถ่วงดุลระหว่างสิทธิกับหน้าที่ของพลเมือง (ราชกิจจานุเบกษา, 2497)

พระราชบัญญัติการรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497

เป็นกฎหมายหลักที่กำหนดหน้าที่และกระบวนการเกี่ยวกับการเกณฑ์ทหารในประเทศไทย โดยมีเป้าหมายเพื่อจัดหากำลังพลให้กับกองทัพสำหรับการรักษาความมั่นคงของประเทศ กฎหมายฉบับนี้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2497 และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในบางมาตราเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัย (ราชกิจจานุเบกษา, 2497) กำหนดนิยามของสถานะของทหารประเภทต่าง ๆ (มาตรา 4) ดังนี้

ทหารกองเกิน หมายความว่า ผู้ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์แล้วยังไม่ถึง 30 ปีบริบูรณ์ ซึ่งได้ลงบัญชีทหารกองเกินไว้แล้ว

ทหารกองประจำการ หมายความว่า ผู้ซึ่งขึ้นทะเบียนกองประจำการและได้เข้ารับราชการในกองประจำการจนกว่าจะปลด

ทหารกองหนุน หมายความว่า ทหารที่ปลดจากกองประจำการ โดยรับราชการในกองประจำการครบกำหนด หรือทหารกองเกินซึ่งสำเร็จการศึกษาวิชาทหารตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการฝึกวิชาทหาร และได้ขึ้นทะเบียนขอรับราชการและปลดเป็นทหารกองหนุน

วิธีขึ้นบัญชีรายบุคคล ตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ถ้าเกิดพุทธศักราชใดให้ถือว่ามียายุครบหนึ่งปีบริบูรณ์ เมื่อสิ้นพุทธศักราชที่เกิดนั้น ส่วนการนับอายุต่อไปให้นับแต่เฉพาะปีที่สิ้น พุทธศักราชแล้ว ถ้าไม่ปรากฏปีเกิดให้นายอำเภอท้องที่เป็นผู้กำหนด (มาตรา 4 (1))

การลงบัญชีทหารกองเกิน

1. ชายสัญชาติไทยเมื่ออายุครบ 18 ปี ต้องไปแสดงตนเพื่อลงบัญชีทหารกองเกินที่อำเภอภูมิลำเนาทหารของตนภายในปีนั้น หากไปไม่ได้ ให้ผู้บรรลุนิติภาวะที่เชื่อถือได้แจ้งแทนได้ (มาตรา 16)

2. ผู้ที่ยังไม่ได้ลงบัญชีทหารกองเกินและอายุไม่ถึง 46 ปี ต้องไปลงบัญชีภายใน 30 วันนับแต่พ้นเหตุขัดข้อง โดยต้องไปด้วยตนเอง หากฝ่าฝืนมีโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกิน 300 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 18 และ 44)

3. ยกเว้นสามเณรเปรียญและผู้ที่อยู่ระหว่างการควบคุมหรือคุมขัง ซึ่งเจ้าพนักงานจะไปดำเนินการลงบัญชีให้ ณ วัดหรือเรือนจำ (มาตรา 21)

การคัดเลือกทหาร ผู้ที่ขึ้นทะเบียนทหารกองเกินไว้แล้ว เมื่อมีอายุครบ 21 ปี ต้องไปแสดงตนเพื่อรับหมายเรียกที่อำเภอภูมิลำเนาทหารของตน หากไม่มารับหมายเรียก มีโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกิน 300 บาท (มาตรา 25 และ 44) และต้องเข้ารับการตรวจเลือกตามกำหนด โดยนำใบสำคัญทหารกองเกิน บัตรประชาชน และหลักฐานการศึกษามาแสดง หากไม่มาหรือหลีกเลี่ยงการตรวจเลือก มีโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 45)

การเข้ารับราชการทหาร เมื่อผลการตรวจเลือกปรากฏว่าผู้ใดต้องเข้ารับราชการทหาร นายอำเภอจะดำเนินการเรียกและส่งตัวเข้ารับราชการตามนโยบายของกระทรวงกลาโหม ผู้ใดหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนในการเรียกพลเพื่อฝึก ทดลองความพร้อม หรือระดมพล ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 3 เดือนถึง 4 ปี และหากหลีกเลี่ยงการเรียกเพื่อตรวจสอบ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือน หรือปรับไม่เกิน 300 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 46-47)

ระยะเวลาการรับราชการทหารกองประจำการ การรับราชการทหารกองประจำการมีกำหนด 2 ปี แต่ผู้มีคุณสมบัติพิเศษหรืออยู่ในกรณีพิเศษอาจรับราชการน้อยกว่า 2 ปีตามที่กฎกระทรวงกำหนด โดยต้องแสดงหลักฐานต่อคณะกรรมการตรวจเลือกหรือหน่วยทหารในวันที่ยื่นคำร้อง (มาตรา 9)

บทบัญญัติที่คุ้มครองประชาชน บุคคลที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเข้ารับราชการทหารกองประจำการตามมาตรา 13 ได้แก่

1. พระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ หรือเป็นเปรียญ รวมถึงนักบวชในพระพุทธศาสนานิกายจีนหรือญวนที่มีสมณศักดิ์

2. คนพิการหรือทุพพลภาพที่ไม่สามารถรับราชการทหารได้

3. บุคคลซึ่งไม่มีคุณสมบัติที่จะเป็นทหารได้ในบางท้องที่ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง บุคคลที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเข้ารับการตรวจเลือก บุคคลต่อไปนี้เมื่อลงบัญชีทหารกองเกินแล้วไม่ต้องถูกเรียกมาตรวจเลือกเข้ารับราชการทหารกองประจำการในยามปกติ (มาตรา 14)

1. พระภิกษุ สามเณร และนักบวชในพระพุทธศาสนาแห่งนิกายจีน หรือญวน ซึ่งเป็น นักรรตามที่กระทรวงศึกษาธิการรับรอง

2. นักบวชศาสนาอื่น ซึ่งมีหน้าที่ประจำในกิจของศาสนาตามที่กำหนดในกฎกระทรวง และผู้ว่าราชการจังหวัดออกใบสำคัญให้ไว้

3. บุคคลซึ่งในระหว่างการศึกษาตามหลักสูตรที่กระทรวงกลาโหมกำหนดกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการฝึกวิชาทหาร

4. นักเรียนโรงเรียนเตรียมทหารของกระทรวงกลาโหม

5. ครูซึ่งทำการสอนหนังสือหรือวิชาการต่าง ๆ ที่อยู่ในความควบคุมของกระทรวง ทบวง กรม หรือราชการส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง และผู้ว่าราชการจังหวัดออกใบสำคัญไว้

6. นักศึกษาของศูนย์กลางอบรมการศึกษาผู้ใหญ่ของกระทรวงศึกษาธิการ

7. นักศึกษาของศูนย์ฝึกการบินพลเรือนของกระทรวงคมนาคม

8. บุคคลซึ่งได้สัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติ

9. บุคคลซึ่งได้รับโทษจำคุก โดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกครั้งเดียวตั้งแต่สิบปีขึ้นไปหรือเคยรับโทษจำคุก โดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกหลายครั้งรวมกันตั้งแต่สิบปีขึ้นไป หรือเคยถูกศาลพิพากษาให้กักกัน

การผ่อนผันการรับราชการเป็นทหารกองประจำการแก่บุคคลตามที่กฎหมายกำหนด ถ้ามีจำนวนทหารกองเกินที่จะรับราชการเป็นทหารกองประจำการได้มากกว่าจำนวนที่ฝ่ายทหารต้องการให้ผ่อนผันแก่ประเภทบุคคล (มาตรา 29) ดังต่อไปนี้

1. บุคคลที่จำเป็นต้องหาเลี้ยงบิดาหรือมารดาซึ่งไร้ความสามารถ หรือพิการทุพพลภาพหรือชราจนหาเลี้ยงชีพไม่ได้และไม่มีผู้อื่นเลี้ยงดูแต่ถ้ามีบุตรหลายคนจะต้องเข้ากองประจำการพร้อมกันคงผ่อนผันให้คนเดียวตามแต่บิดาหรือมารดาจะเลือก ถ้าบิดาหรือมารดาไม่สามารถจะเลือกได้ ก็ให้คณะกรรมการตรวจเลือกพิจารณาผ่อนผันให้หนึ่งคน

2. บุคคลที่จำเป็นต้องหาเลี้ยงบุตรซึ่งมารดาตายหรือไร้ความสามารถ หรือพิการทุพพลภาพ และบุคคลที่จำเป็นต้องหาเลี้ยงพี่หรือน้องร่วมบิดามารดา หรือร่วมแต่บิดาหรือมารดาซึ่งบิดามารดาตาย ทั้งนี้ เมื่อบุตรหรือพี่หรือน้องนั้นหาเลี้ยงชีพไม่ได้ และไม่มีผู้อื่นเลี้ยงดู

3. บุคคลที่อยู่ในระหว่างการศึกษาตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ทั้งนี้ ผู้อ้างสิทธิขอผ่อนผันต้องร้องขอผ่อนผันก่อนนายอำเภอก่อนวันตรวจเลือกไม่น้อยกว่า 30 วัน เว้นแต่ในกรณีพิเศษซึ่งไม่ใช่ความผิดของผู้ร้อง ต้องร้องต่อคณะกรรมการตรวจเลือกในวันตรวจเลือก

กฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตรวจเลือกหรือการคัดเลือกทหารกองเกินเป็นทหารกองประจำการ

1. กฎกระทรวง ฉบับที่ 37 พุทธศักราช 2516 ว่าด้วยการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการ

กฎกระทรวง ฉบับที่ 37 พุทธศักราช 2516 เป็นกฎหมายลำดับรองที่ออกตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 เพื่อกำหนดขั้นตอนและระเบียบปฏิบัติในการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการอย่างเป็นระบบและเป็นธรรม โดยมีบทบาทสำคัญในการกำหนดองค์ประกอบของคณะกรรมการตรวจเลือก วิธีการจับสลากเมื่อมีผู้สมัครเกินจำนวน และการออกใบรับรองผลการตรวจเลือกอย่างเป็นทางการ เพื่อให้กระบวนการเป็นไปอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้ สาระสำคัญของกฎกระทรวงฉบับนี้มีเนื้อหาหลักครอบคลุมถึงประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1.1 การแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจเลือก กำหนดให้มีคณะกรรมการตรวจเลือกทหารกองเกินประจำแต่ละอำเภอ ซึ่งประกอบด้วย

- 1.1.1 ประธานกรรมการตรวจเลือก (มักเป็นปลัดอำเภอ)
- 1.1.2 นายทหารฝ่ายสัสดีประจำจังหวัด
- 1.1.3 แพทย์ผู้ตรวจร่างกาย
- 1.1.4 เจ้าหน้าที่ธุรการบันทึกผล

ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการตรวจเลือกดำเนินไปอย่างโปร่งใส และเป็นธรรม

1.2 วิธีการตรวจเลือก ผู้ที่อยู่ในบัญชีทหารกองเกินซึ่งมีอายุครบ 21 ปี บริบูรณ์ จะต้องมารายงานตัวเข้ารับการตรวจเลือกในช่วงเดือนเมษายนของแต่ละปี ซึ่งกระบวนการตรวจเลือก ประกอบด้วย

- 1.2.1 การตรวจสอบเอกสารประจำตัว
- 1.2.2 การตรวจร่างกายโดยแพทย์
- 1.2.3 การจับสลากใบดำ-ใบแดง (เฉพาะกรณีที่มีจำนวนผู้ผ่านเกณฑ์มากกว่าความต้องการ)

1.3 การจับสลาก เมื่อจำนวนผู้ที่ผ่านการตรวจร่างกายมากกว่าที่ทางราชการต้องการ กำหนดให้ใช้วิธีจับสลากเพื่อให้เกิดความยุติธรรมโดยสุ่มกำหนดผู้ที่เข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการทันที ส่วนผู้ที่จับได้ใบดำจะได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นทหารกองหนุน

1.4 การออกใบรับรองผลการตรวจเลือก (แบบ สด.43) ผู้ที่ผ่านหรือไม่ผ่านการตรวจเลือก จะได้รับเอกสารรับรองผลอย่างเป็นทางการ โดยแบบฟอร์มที่ใช้เรียกว่า สด.43 ซึ่งมีผลใช้ในทางราชการและการขอผ่อนผัน/ยกเว้นในกรณีอื่น (สำนักงาน

คณะกรรมการกฤษฎีกา, 2516) กฎกระทรวงฉบับนี้มีคุณูปการสำคัญต่อระบบการเกณฑ์ทหารในประเทศไทย ทั้งในด้านกระบวนการและหลักนิติธรรม กล่าวคือ

1.4.1 หลักความเสมอภาค การจับสลากในกรณีที่มีจำนวนเกินกว่าความต้องการ ถือเป็นมาตรการที่สร้างความเสมอภาคให้แก่ผู้ถูกเรียกตัวทุกคน ซึ่งมีโอกาสเท่าเทียมกันในการรับราชการทหาร หรือได้รับการยกเว้น

1.4.2 หลักความโปร่งใสและตรวจสอบได้ การมีคณะกรรมการหลายฝ่าย (ฝ่ายปกครอง สาธารณสุข และทหาร) ทำให้ขั้นตอนเป็นทางการ ลดความเสี่ยงต่อการทุจริตหรือการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ

1.4.3 เอกภาพในการบริหารจัดการ กฎกระทรวงฉบับนี้กำหนดให้มีระเบียบเดียวกันทั่วประเทศ และมอบหมายหน้าที่ชัดเจนแก่หน่วยงานในพื้นที่ เช่น อำเภอ และจังหวัด ส่งผลให้การดำเนินการตรวจสอบมีความเป็นระบบและมาตรฐานเดียวกัน

สรุปได้ว่า กฎกระทรวง ฉบับที่ 37 พ.ศ. 2516 เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สนับสนุนการบังคับใช้พระราชบัญญัติการรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 โดยมุ่งเน้นให้กระบวนการตรวจสอบดำเนินไปด้วยความยุติธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้ กฎหมายลำดับรองฉบับนี้แสดงให้เห็นถึงความพยายามของรัฐในการรักษาสมดุลระหว่างภารกิจของชาติและสิทธิของประชาชน ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

2. กฎกระทรวง ฉบับที่ 74 พ.ศ. 2540 ว่าด้วยการกำหนดโรคและภาวะทางสุขภาพที่ขัดต่อการรับราชการทหาร ที่ตราขึ้นตามมาตรา 41 และ 51 แห่งพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 เพื่อกำหนดข้อยกเว้นทางการแพทย์สำหรับผู้ที่มีสภาพร่างกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมต่อการรับราชการทหาร (สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม, 2540) กฎกระทรวงฉบับนี้เป็นข้อกำหนดลำดับรองที่ชี้ชัดถึงลักษณะของโรคหรือภาวะทางร่างกายและจิตใจที่หากผู้เข้ารับการตรวจสอบมีอยู่ จะถือว่าไม่สามารถรับราชการทหารได้ (ประเภท 3 หรือ 4 ตามแบบ สด.35) โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญแบ่งออกเป็นกลุ่มดังนี้

2.1 ความผิดปกติของระบบการมองเห็น ผู้ที่มีภาวะตาบอด ตาข้างเดียว มองไม่เห็น หรือสายตาสั้น/ยาวเกินค่าที่กำหนด จะไม่สามารถปฏิบัติภารกิจทหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 โรคของระบบการได้ยินและทรงตัว ผู้มีภาวะหูหนวก หูขาดหู หรือติดเชื้อเรื้อรังในช่องหูชั้นกลาง จะถูกจัดให้อยู่ในประเภทไม่เหมาะสมต่อการฝึกหรือการสื่อสารในสนามรบ

2.3 โรคระบบหัวใจและหลอดเลือด เช่น โรคหัวใจพิการแต่กำเนิด กล้ามเนื้อหัวใจตายบางส่วน หรือหัวใจล้มเหลวเฉียบพลัน ซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตในขณะฝึก

2.4 โรคปอดและระบบทางเดินหายใจ ได้แก่ วัณโรคปอดเรื้อรัง ถุงลมโป่งพอง และโรคหอบหืดรุนแรง ซึ่งเป็นโรคที่รบกวนความสามารถในการออกแรงของทหาร

2.5 โรคระบบกล้ามเนื้อและกระดูก เช่น แขนขาขาด ข้อเคลื่อนเรื้อรัง หรือกระดูกผิดรูปอย่างถาวร

2.6 ความผิดปกติทางจิตเวช ผู้ที่มีภาวะจิตเภท โรคซึมเศร้าอย่างรุนแรง หรือพฤติกรรมรุนแรงจากการใช้สารเสพติด จะจัดอยู่ในกลุ่มที่ต้องยกเว้นตามกฎหมายกระทรวงนี้ (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2559)

กฎกระทรวง ฉบับที่ 74 พ.ศ. 2540 เป็นมาตรการสำคัญในการสร้างความเป็นธรรม และความปลอดภัย ทั้งต่อบุคคลและต่อระบบราชการทหาร โดยในด้านกฎหมาย ถือเป็นการขยายความตามมาตรา 41 และ 51 แห่งพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ที่ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมกำหนดหลักเกณฑ์ด้านสุขภาพ เพื่อให้การตรวจเลือกมีมาตรฐานเดียวกัน ส่วนในด้านสาธารณสุข การตรวจโรคตามบัญชีที่กำหนดช่วยลดความเสี่ยงต่อชีวิตและสุขภาพของผู้ไม่พร้อมรับราชการ และทำให้รัฐใช้ทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตาม ความท้าทายของกฎกระทรวงนี้อยู่ที่ความแตกต่างในการใช้ดุลพินิจของแพทย์ทหารในแต่ละพื้นที่ จึงควรพัฒนาแนวทางการฝึกอบรมและระบบอุทธรณ์ให้ชัดเจน เพื่อให้การตรวจเลือกเป็นไปตามหลักนิติธรรม สอดคล้องกับสิทธิมนุษยชน และเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวิทยาการทางการแพทย์

3. กฎกระทรวง ฉบับที่ 76 พุทธศักราช 2555 จัดทำขึ้นเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมกฎกระทรวง ฉบับที่ 74 พ.ศ. 2540 โดยปรับปรุงหลักเกณฑ์การตรวจเลือกทหารให้ทันสมัย และสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน โดยเฉพาะการกำหนดโรคหรือความผิดปกติทางร่างกาย และจิตใจที่เป็นเหตุให้ไม่เหมาะสมต่อการรับราชการทหาร เพื่อให้การคัดเลือกกำลังพลเป็นไปอย่างมีมาตรฐานและปลอดภัย (กระทรวงกลาโหม, 2555) กฎกระทรวงฉบับนี้มีสาระสำคัญที่มุ่งเน้นไปที่การ ปรับปรุง แก้ไข และเพิ่มเติมรายการโรคและความผิดปกติ โดยมีประเด็นสำคัญดังนี้

3.1 การปรับรายการโรคให้สอดคล้องกับแนวทางการแพทย์สมัยใหม่ กำหนด แนวทางการวินิจฉัยและจำแนกประเภทโรค ให้มีความชัดเจนมากขึ้น เช่น การใช้เกณฑ์ ICD (International Classification of Diseases) ในการกำหนดว่าโรคใดร้ายแรงเพียงพอที่จะเป็นเหตุยกเว้น และเพิ่มรายการ โรคทางระบบประสาท จิตเวชและพฤติกรรม ที่อาจไม่เคยบัญญัติไว้ในกฎกระทรวงก่อนหน้านี้ เช่น โรคลมชัก, โรคออทิซึม, โรคทางอารมณ์รุนแรง

3.2 การแก้ไขรายละเอียดของโรคเดิม ปรับถ้อยคำและคำจำกัดความของโรคบางประเภทให้เหมาะสมกับข้อเท็จจริงทางการแพทย์ เช่น แก้ไขคำว่า หัวใจพิการ

แต่กำเนิด ให้ครอบคลุมโรคหัวใจที่วินิจฉัยโดยแพทย์เฉพาะทางเท่านั้น พร้อมทั้งแก้ไขเกณฑ์ทางกายภาพ เช่น ความสูง น้ำหนัก หรือดัชนีมวลกาย (BMI) เพื่อป้องกันการปฏิเสธที่ไม่เป็นธรรมต่อบุคคลบางกลุ่ม

3.3 การเพิ่มอำนาจดุลพินิจแก่แพทย์ทหาร เปิดช่องให้แพทย์ผู้ตรวจเลือกสามารถใช้อำนาจวินิจฉัยแบบองค์รวม โดยพิจารณาจากผลกระทบของโรคต่อสมรรถภาพทางทหาร ไม่ใช่เพียงแค่ชื่อโรค และส่งเสริมให้มีการปรึกษาร่วมกับแพทย์ผู้เชี่ยวชาญในกรณีจำเป็น

ผู้เขียนสามารถวิเคราะห์ได้ว่า ในมิติทางกฎหมาย กฎกระทรวงฉบับที่ 76 พ.ศ. 2555 ถือเป็น เครื่องมือทางกฎหมายลำดับรอง ที่เสริมพระราชบัญญัติการรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 โดยตรง ซึ่งตามมาตรา 41 และ 51 ของ พ.ร.บ. ดังกล่าว ได้ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมออกกฎกระทรวงเพื่อกำหนดลักษณะของผู้ที่ไม่เหมาะสมต่อการเป็นทหารได้อย่างชัดเจน การปรับปรุงในครั้งนี้จึงมีสถานะชอบด้วยกฎหมายและสามารถใช้บังคับได้จริงทั่วประเทศ โดยเฉพาะเมื่อมีการตีความข้อโต้แย้งในกระบวนการตรวจเลือก ส่วนในมิติทางสิทธิมนุษยชน การปรับปรุงรายการโรคและเงื่อนไขด้านสุขภาพเป็นการเคารพสิทธิมนุษยชนของผู้เข้ารับการตรวจเลือก ช่วยลดความเสี่ยงในการเลือกปฏิบัติต่อผู้มีความพิการหรือผู้มีภาวะเจ็บป่วยเรื้อรัง และเพิ่มสิทธิในการรับรู้และสิทธิในการอุทธรณ์หากผู้ถูกวินิจฉัยเห็นว่าการประเมินไม่เป็นธรรม

4. กฎกระทรวง ฉบับที่ 36 พ.ศ. 2516 (อ้างอิงพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 มาตรา 24) ซึ่งตราขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติในมาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 มีเนื้อหาสาระสำคัญที่ควรกล่าวถึงโดยละเอียด ดังนี้

4.1 ช่วงเวลาการออกหมายเรียก กฎกระทรวงกำหนดให้ชายไทยที่มีอายุครบ 21 ปีบริบูรณ์ในปีใด ต้องเข้ารับการตรวจเลือกทหารในปีนั้น โดยนายอำเภอภูมิลำเนาทหารออกหมายเรียก (แบบ สด.35) ให้มารายงานตัวต่อคณะกรรมการตรวจเลือก ซึ่งโดยทั่วไปจะดำเนินการในเดือนเมษายนของทุกปี

4.2 หน่วยงานที่รับผิดชอบในการออกหมายเรียก กฎกระทรวงกำหนดให้นายอำเภอในพื้นที่ภูมิลำเนาทหารเป็นผู้มีอำนาจออกหมายเรียก โดยอาศัยข้อมูลจากบัญชีทหารกองเกินตามพระราชบัญญัติและระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การเรียกบุคคลเข้ารับการตรวจเลือกเป็นไปตามลำดับปีอย่างถูกต้อง โปร่งใส และไม่เลือกปฏิบัติ

4.3 การส่งผ่านหมายเรียกและการรับแทน หากผู้มีชื่อในบัญชีทหารกองเกินไม่สามารถรับหมายเรียกได้ด้วยตนเอง เจ้าหน้าที่ที่สามารถส่งหมายผ่านผู้บรรลุนิติภาวะที่น่าเชื่อถือให้รับแทนได้ แต่หากไม่สามารถส่งถึงตัวหรือไม่มีผู้รับแทนตามที่กฎหมาย

กำหนด จะถือว่าบุคคลนั้นหลีกเลี่ยงหรือขัดคำสั่งทางราชการ และมีความผิดตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร

4.4 การประกาศและการประชาสัมพันธ์ กำหนดให้นายอำเภอหรือเจ้าหน้าที่ประกาศข้อมูลการตรวจเลือกทหารต่อสาธารณชนอย่างเป็นทางการ โดยปิดประกาศที่ว่าการอำเภอและมอบหมายให้กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านแจ้งกำหนดวัน เวลา และสถานที่ตรวจเลือกแก่ผู้มีชื่อในบัญชีทหารกองเกิน เพื่อให้ประชาชนรับทราบอย่างทั่วถึง และป้องกันการถูกดำเนินคดีจากความไม่รู้

ผู้เขียนสรุปในภาพรวมได้ว่า กฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการ ซึ่งตราขึ้นตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ถือเป็นกฎหมายลำดับรองที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินงานด้านการเกณฑ์ทหารของประเทศ โดยทำหน้าที่กำหนดกรอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและทหารในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การออกหมายเรียก การจัดตั้งคณะกรรมการตรวจเลือก การตรวจร่างกาย การจับสลาก ไปจนถึงการออกหนังสือรับรองผลการตรวจเลือก เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในแนวทางเดียวกันทั่วประเทศ นอกจากนี้ กฎกระทรวงยังทำหน้าที่กำหนดคุณสมบัติและข้อยกเว้นของผู้เข้ารับราชการ เช่น การระบุโรคหรือความผิดปกติที่เป็นเหตุให้ไม่สามารถรับราชการทหารได้ รวมถึงหลักเกณฑ์การผ่อนผันสำหรับนักศึกษาหรือผู้มีเหตุจำเป็นอื่น ๆ ซึ่งเป็นการถ่วงดุลบุคคลให้เหมาะสมกับหน้าที่และป้องกันการเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม อีกทั้งยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างความโปร่งใส ลดข้อโต้แย้ง และป้องกันการทุจริตในกระบวนการตรวจเลือก กล่าวโดยสรุป กฎกระทรวงเหล่านี้มีใช้เพียงกฎเกณฑ์ทางเทคนิค แต่เป็นรากฐานสำคัญของการบริหารราชการทหารที่ยึดมั่นในหลักนิติธรรม ความเที่ยงธรรม และความสมดุลระหว่างการอ้างความมั่นคงของชาติ กับการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน

ระเบียบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติในกระบวนการตรวจเลือกทหารกองเกินเป็นทหารกองประจำการ

กระบวนการตรวจเลือกทหารกองเกินมิได้อาศัยเฉพาะพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 และกฎกระทรวงเท่านั้น แต่ยังต้องพึงระเบียบภายในของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กองทัพบกและกรมแพทย์ทหารบก เพื่อให้การดำเนินงานมีมาตรฐาน โปร่งใส และเป็นธรรม

1. ระเบียบและคำสั่งของกองทัพบก กองทัพบกจัดทำ คู่มือการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการ ปรับปรุงทุกปี โดยกำหนดขั้นตอนการเตรียมงาน การจัดตั้งคณะกรรมการตรวจเลือก การใช้แบบพิมพ์ทางราชการ (สด.35, สด.43)

และการรายงานผลต่อกองทัพบก รวมถึงออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการตรวจเลือกในทุกระดับ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในแนวทางเดียวกันทั่วประเทศ (กองทัพบก, 2565)

2. แนวทางและระเบียบของกรมแพทย์ทหารบก กรมแพทย์ทหารบกจัดทำแนวทางปฏิบัติในการตรวจร่างกายผู้เข้ารับการตรวจเลือกทหาร อ้างอิงกฎกระทรวง ฉบับที่ 74 พ.ศ. 2540 และฉบับที่ 76 พ.ศ. 2555 เพื่อระบุโรคหรือความผิดปกติที่เป็นข้อบกพร่อง เช่น โรคหัวใจพิการแต่กำเนิด โรคจิตเวช หรือความผิดปกติของกระดูก พร้อมกำหนดแบบฟอร์มผลการตรวจ (สด.43/1) และจัดอบรมแพทย์ทั่วประเทศทุกปี เพื่อให้การวินิจฉัยมีมาตรฐานเดียวกัน (กรมแพทย์ทหารบก, 2565)

3. ความเชื่อมโยงกับบทบัญญัติทางกฎหมาย ระเบียบเหล่านี้เป็นกฎหมายภายในหน่วยงานที่ออกตามอำนาจพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 มาตรา 41 และ 51 ซึ่งให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมออกกฎกระทรวงหรือระเบียบเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์การตรวจเลือก (ราชกิจจานุเบกษา, 2497)

ผลการบังคับใช้กฎหมายและข้อบังคับ ตลอดจนปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในกระบวนการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการ

กระบวนการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการเป็นภารกิจสำคัญของรัฐภายใต้กฎหมายหลัก ได้แก่ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 กฎกระทรวง และระเบียบของกองทัพบกและกรมแพทย์ทหารบก ซึ่งช่วยให้การบริหารจัดการกำลังพลมีมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ ทั้งด้านระยะเวลา ขั้นตอน และผู้รับผิดชอบ ทำให้การดำเนินงานมีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ กฎกระทรวงที่กำหนดหลักเกณฑ์ เช่น การจับสลาก การจัดประเภทความเหมาะสม และข้อบกพร่องทางการแพทย์ ช่วยลดความลำเอียงในการปฏิบัติ (กองทัพบก, 2565)

บทสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐธรรมนูญและกฎหมายทหาร

1. ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างทางกฎหมาย รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 เป็น กฎหมายสูงสุดของประเทศ ที่กำหนดสิทธิ หน้าที่ และหลักการพื้นฐานของพลเมืองไทย โดยกำหนดหน้าที่ในการรับราชการทหารไว้อย่างชัดเจนใน มาตรา 50 (5) เพื่่อำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติและอธิปไตย ขณะที่ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ทำหน้าที่เป็นกฎหมายลำดับรอง ที่ออกตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ เพื่อกำหนดขั้นตอน วิธีการ และรายละเอียดเชิงปฏิบัติของการรับราชการทหาร

2. ความสัมพันธ์เชิงหลักการทางสิทธิและหน้าที่ รัฐธรรมนูญได้วางหลักว่า สิทธิและหน้าที่ของพลเมืองต้องอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและหลักนิติธรรม ขณะที่กฎหมายทหารได้กำหนด เงื่อนไข ข้อยกเว้น และการผ่อนผัน เพื่อไม่ให้กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน เช่น การยกเว้นสำหรับพระภิกษุ สามเณร ผู้พิการ หรือผู้มีเหตุผลทางการแพทย์ตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 74 และ 76 ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายทั้งสองระดับจึงอยู่บนฐานของความสมดุลระหว่างหน้าที่กับสิทธิ

3. ความสัมพันธ์เชิงกระบวนการบริหาร พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 และกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา 24, 41, และ 51 แสดงถึงความสัมพันธ์เชิงบริหารที่เป็นรูปธรรมของรัฐธรรมนูญ เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการตรวจเลือก การออกหมายเรียก (แบบ สด.35) และการตรวจเลือกด้วยวิธีจับสลาก (ใบดำ-ใบแดง) ซึ่งสะท้อนหลัก Rule of Law และหลักความโปร่งใส ตามรัฐธรรมนูญ หน่วยงานในทางปฏิบัติ เช่น กองทัพบกและกรมแพทย์ทหารบก มีบทบาทในการออกกระเป๋ยาภายในเพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายหลัก เป็นการเชื่อมต่อระดับนโยบาย-ระดับปฏิบัติอย่างสมบูรณ์

4. ความสัมพันธ์เชิงสิทธิมนุษยชนและหลักประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 เน้นการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิในการได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม (มาตรา 25, 27) กฎหมายทหารที่มีการปรับปรุง เช่น กฎกระทรวง ฉบับที่ 76 พ.ศ. 2555 จึงสะท้อนแนวคิด สิทธิมนุษยชนเชิงปฏิบัติ โดยยอมรับความหลากหลายของสภาพร่างกาย และจิตใจของบุคคลมากขึ้น การยกเว้นโรคทางกายและทางจิตเป็นการนำหลักสิทธิมนุษยชนมาบูรณาการกับระบบกฎหมายทหาร

5. ความสัมพันธ์เชิงปัญหาและข้อเสนอเชิงนโยบาย แม้ระบบกฎหมายทหารจะพัฒนาให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ แต่ยังพบ ช่องว่างเชิงการบังคับใช้ เช่น ความเหลื่อมล้ำในการตรวจเลือก การใช้ใบรับรองแพทย์เท็จ หรือความไม่เท่าเทียมทางข้อมูลในพื้นที่ห่างไกล ปัญหาเหล่านี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการปรับปรุงระบบกฎหมายทหารให้สอดคล้องยิ่งขึ้นกับหลักสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตย

ผู้เขียนจึงได้เสนอแนะแนวทางพัฒนา ดังต่อไปนี้

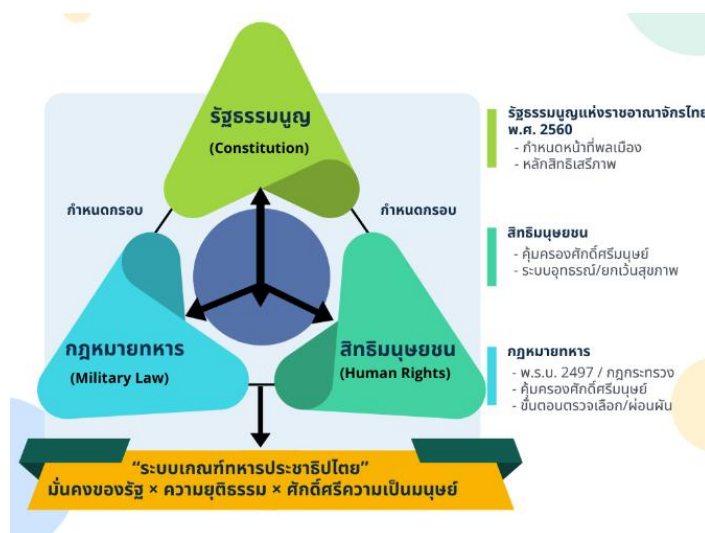
1. การปรับปรุงเกณฑ์สุขภาพให้ทันสมัยและเป็นมาตรฐานเดียว
2. การเพิ่มช่องทางการอุทธรณ์และตรวจสอบผลการตรวจเลือก
3. การประชาสัมพันธ์สิทธิและหน้าที่ของพลเมืองให้ทั่วถึง
4. การสร้างระบบข้อมูลดิจิทัลในการเกณฑ์ทหารเพื่อลดอคติ และเพิ่มประสิทธิภาพ

ตารางที่ 1 สรุปการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐธรรมนูญและกฎหมายทหาร

มิติการวิเคราะห์	รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560	พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 และกฎหมายลำดับรอง	ความสัมพันธ์/การเชื่อมโยง
หลักการสูงสุดทางกฎหมาย	กำหนดหน้าที่ของบุคคลในการรับราชการทหาร (มาตรา 50 (5))	ออกกฎหมายลำดับรองเพื่อกำหนดขั้นตอน วิธีการ และเงื่อนไขปฏิบัติ	รัฐธรรมนูญเป็นกรอบหลักกฎหมายทหารเป็นกลไกปฏิบัติ
สิทธิและเสรีภาพของประชาชน	รับรองสิทธิในการดำรงชีวิต เสรีภาพ และความเสมอภาค (มาตรา 25-34)	กำหนดยกเว้น ผ่อนผัน และการตรวจสอบเพื่อคุ้มครองสิทธิ	กฎหมายทหารทำหน้าที่ “ถ่วงดุล” ระหว่างสิทธิและหน้าที่
หลักนิติธรรมและความโปร่งใส	วางหลักให้รัฐต้องบริหารโดยยึดหลักธรรมาภิบาล	กำหนดกระบวนการตรวจสอบเลือกอย่างเป็นระบบ โปร่งใส ตรวจสอบได้ (กฎกระทรวง ฉบับที่ 37 พ.ศ. 2516)	ส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมายที่เป็นธรรม ลดการเลือกปฏิบัติ
การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน	ยึดหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (มาตรา 4 และ 25)	กำหนดโรคหรือภาวะที่เป็นเหตุยกเว้น (กฎกระทรวง ฉบับที่ 74 และ 76)	การคัดเลือกที่คำนึงถึงสุขภาพและสิทธิพลเมือง
กระบวนการบริหารจัดการ	วางหลักหน้าที่ของรัฐในการรักษาความมั่นคง	พระราชบัญญัติและกฎกระทรวงกำหนดหน้าที่หน่วยงานนายอำเภอ คณะกรรมการตรวจเลือก	ความเชื่อมโยงเชิงบริหารระหว่างนโยบายรัฐกับกลไกภาคปฏิบัติ
ความเสมอภาคทางกฎหมาย	รับรองการไม่เลือกปฏิบัติ (มาตรา 27)	ใช้วิธีจับสลาก ใบดำ-ใบแดง เพื่อให้โอกาสเท่าเทียม	สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคในรัฐธรรมนูญ
กลไกตรวจสอบและอุทธรณ์	รับรองสิทธิในการร้องเรียนและอุทธรณ์การใช้อำนาจรัฐ	เปิดช่องให้มีการอุทธรณ์ผลตรวจเลือกหรือผลแพทย์	ระบบกฎหมายทหารขยายความหลักรัฐธรรมนูญด้านความเป็นธรรม
ปัญหาในการบังคับใช้	ยังขาดกลไกป้องกันการเลือกปฏิบัติอย่างทั่วถึง	พบปัญหาการใช้เส้นสายใบรับรองแพทย์เท็จ และความไม่เท่าเทียม	ต้องปรับปรุงระบบกฎหมายให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ
แนวโน้มการพัฒนา	เน้นสิทธิมนุษยชนและความเท่าเทียม	ปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัย เช่น กฎกระทรวง ฉบับที่ 76	แสดงพัฒนาการสู่ระบบกฎหมายทหารเชิงประชาธิปไตย

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกับกฎหมาย เกี่ยวการรับราชการทหาร ผู้ศึกษาได้องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษาดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
กับกฎหมายรับราชการทหาร

สรุปได้ว่า รัฐธรรมนูญและกฎหมายทหารมีความสัมพันธ์ในลักษณะโครงสร้างบน-ล่าง (Top-Down Legal Structure) โดยรัฐธรรมนูญเป็น กรอบนโยบายสูงสุด ที่กำหนดหน้าที่พลเมืองในการป้องกันประเทศ ส่วนกฎหมายทหารเป็น เครื่องมือทางบริหาร ที่ทำให้หลักการดังกล่าวเกิดขึ้นจริงภายใต้หลักนิติธรรม ความเสมอภาค และสิทธิมนุษยชนทั้งสองระดับของกฎหมายจึงไม่ขัดแย้งกัน แต่ทำงานร่วมกันในเชิงเสริมพลัง (Complementary Relationship) เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐและศักดิ์ศรีของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย

เอกสารอ้างอิง

- กรมแพทย์ทหารบก. (2565). แนวทางปฏิบัติในการตรวจร่างกายผู้เข้ารับการตรวจเลือกทหาร. กรุงเทพฯ: กรมแพทย์ทหารบก.
- กระทรวงกลาโหม. (2555). กฎกระทรวง ฉบับที่ 76 พุทธศักราช 2555 แก้ไขเพิ่มเติม กฎกระทรวง ฉบับที่ 74 พ.ศ. 2540 ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497. สืบค้น 25 กรกฎาคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/yD4Sz>
- กองทัพบก. (2565). คู่มือการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ากองประจำการ ประจำปีงบประมาณ 2565. กรุงเทพฯ: กรมสรรพาวุธทหารบก.
- _____. (2565). คู่มือการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ากองประจำการ. กรุงเทพฯ: กองทัพบก.

- มหาวิทยาลัยมหิดล. (2559). แนวปฏิบัติเกี่ยวกับโรคที่เป็นช้อยกเว้นในการเกณฑ์ทหาร. สืบค้น 25 กรกฎาคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/BASQO>
- ราชกิจจานุเบกษา. (2497). พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497. สืบค้น วันที่ 25 กรกฎาคม 2568, จาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th>
- _____. (2516). กฎกระทรวง ฉบับที่ 36 พุทธศักราช 2516 ออกตามความใน พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2497 มาตรา 24. สืบค้น 25 กรกฎาคม 2568 จาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th>
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2516). กฎกระทรวง ฉบับที่ 37 พุทธศักราช 2516 ว่า ด้วยการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ากองประจำการ. สืบค้น 25 กรกฎาคม 2568, จาก https://sassadee.rta.mi.th/sassadee/low37_2516.pdf
- สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม. (2540). กฎกระทรวง ฉบับที่ 74 พุทธศักราช 2540 ออกตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 มาตรา 41 และ 51. สืบค้น 25 กรกฎาคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/2c4tk>
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. สืบค้น 25 กรกฎาคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/HcAug>